

5 Wileńska Brygada Armii Krajowej

W kwietniu 1943 roku wyszedł w teren pierwszy polski oddział partyzancki na Wileńszczyźnie (jeden z pierwszych w Polsce), dowodzony przez por. Antoniego Burzyńskiego „Kmicica”. Jego zadaniem była ochrona polskiej ludności i zwalczanie aparatu terroru niemieckiego okupanta i kolaborujących z nim formacji litewskich. Oddział, który szybko rozrósł się do ponad 300 osób, współpracował w tym czasie z działającą w pobliżu sowiecką partyzantką. Jednak w sierpniu 1943 roku oddział został rozbity przez Sowieców, a kadra dowódcza i kilkudziesięciu partyzantów wymordowana. Dowództwo nad ocalałymi przejął oddelegowany przez Komendanta Okręgu Wileńskiego rtm. Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka”, do grona wrogów dołączyły zaś oddziały sowieckiej partyzantki.

Odtworzony przez niego oddział przyjął nazwę 5 Wileńskiej Brygady AK i stał się z czasem jednym z najsilniejszych i najbardziej bitnych na Wileńszczyźnie. Brygada charakteryzowała się dyscypliną wojskową, schludnym umundurowaniem i dobrym jak na warunki partyzanckie uzbrojeniem, słynęła także z umiejętności stosowania taktyki partyzanckiej. Największymi sukcesami stały się zwycięstwa z niemiecką ekspedycją karną 31 stycznia 1944 roku pod Worzianami oraz ofensywą sowieckich partyzantów pod Radziszami 2 lutego 1944 roku.

W lipcu 1944 roku 5 Brygada nie wzięła udziału w operacji opanowania Wilna siłami AK krypt. „Ostra Brama”, lecz wycofała się na zachód, zgodnie z zaleceniem Komendy Okręgu, aby uniknąć konfrontacji z Armią Czerwoną. Otoczona jednak przez Sowieców została przez „Łupaszkę” rozwiązana, a żołnierze otrzymali rozkaz przedarcia się małymi grupkami na Białostoczczyznę. Tam rtm. „Łupaszko” (awansowany wkrótce do stopnia majora) wraz z żołnierzami podporządkował się lokalnym władzom konspiracyjnym, odtwarzając ponownie 5 Wileńską Brygadę AK. W 1945 roku 5 Brygada kontynuowała działalność partyzancką na Białostoczczyźnie i Podlasiu przeciwko okupacji komunistycznej. Stała się wtedy jednym z najsilniejszych oddziałów podziemia niepodległościowego.

Po okresie zimowym w 1946 roku 5 WB AK została odbudowana na Pomorzu, działając także na Warmii i Mazurach, jak również kontynuując działalność na Białostoczczyźnie i Podlasiu. W szeregach brygady walczyli nie tylko partyzanci z Wileńszczyzny, ale także liczni ochotnicy, wśród nich sanitariuszka Danuta Siedzik „Inka”. Oprócz działalności partyzanckiej prowadzono też liczne akcje propagandowe i porządkowe.

Powołane przy 5 WB AK patrole dywersyjne, pod komendą por. Feliksa Selmanowicza „Zagończyka”, działały w pasie od Olsztyna do Szczecina, a na południu kraju nawet we Wrocławiu czy Kotlinie Kłodzkiej. W listopadzie 1946 roku oddziały na Pomorzu zostały zdemobilizowane, na Podlasiu zaś walczyły do końca 1947 roku. Ostatni żołnierze 5 WB AK walczyli do początku lat 50. Większość żołnierzy brygady była w późniejszym okresie aresztowana przez władze komunistyczne i represjonowana do końca lat 80-tych XX wieku.